

MOLNÁR KAROLA

Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. lelőhely kútjainak vizsgálata Adatok a késő középkori – kora újkori kutak vizsgálatához

1. Bevezetés

Az emberiség történetében mindig fontos szerepet játszottak a természetes vizek. Meghatározó jelentőségük volt a megtelepedés helyének kiválasztásában, továbbá a mindennapi és gazdasági életben egyaránt. Elengedhetetlen szereppel bírtak az állattartásban, a kézműves-tevékenységekben és iparban. Mindezek mellett a különböző források és kutak közösségi találkozóhelyekként is funkcionálhattak.¹

Régészeti szempontból a kutak fontossága vitathatatlan. Ennek ellenére feltárásuk bal-esetveszélyes és költséges, továbbá teljes kibontásuk és részletes dokumentálásuk gyakran lehetetlen.²

Kutatásom során a Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. lelőhelyen³ 2015 nyarán előkerült késő középkori és kora újkori kutakkal foglalkoztam.⁴ Dolgozatomban azonban nem csak a lelőhely feldolgozására koncentrálok, hanem Kecskemét város történetéhez is szeretnék újabb adatokkal hozzájárulni.

2. Kúttípusok a késő középkorban és a kora újkorban

A kutak osztályozását, tipológiáját Vaday Andrea készítette el. Csoportosítása az általam vizsgált korszakok kútjainak szempontjából is helytálló és jól alkalmazható.⁵ Kora újkori

¹ VADAY 2003, 25.

² VADAY 2003, 41–42.

³ 2015. június 2-től augusztus 10-ig került sor Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. késő középkori-kora újkori lelőhely feltárására, mely összesen 1076 m² nagyságú területet érintett. Az ásatást Wilhelm Gábor és Varga Máté régészek vezették. Az ásatás során 30 objektum került elő [1. tábla 1, 2].

⁴ Ezúton szeretném köszönetemet kifejezni mindazoknak, akiknek segítsége és tanácsai nélkül nem jöhetett volna létre a jelen tanulmány. Köszönet illeti: Varga Máté régészt (RRM), aki hozzájárult ahhoz, hogy feldolgozhassam az általa és Wilhelm Gábor (régész, KKJM) által feltárt lelőhelyet. A Kecskeméti Katona József Múzeum munkatársait: Pánya István térinformatikust, a 3D modellek elkészítéséért, Boros Ilona és Mala Enikő restaurátorokat és Hajdrik Gabriella régésztechnikust. Köszönet illeti Sárosi Edit régészt (Bács-Kiskun Megyei Kormányhivatal Kecskeméti Járási Hivatal), F. Lajkó Orsolya régészt (MFM), Grynaeus Andrást (régész, egyetemi tanár, Cincér Bt.-Magyar Dendrokronológiai Laboratórium), Gyulai Ferencet (egyetemi tanár, tanszékvezető, SZIE) és témavezetőmet: Wolf Máriát (egyetemi docens, SZTE BTK Régészeti Tanszék). Hálával tartozom hallgatótársaimnak: Szász Barbarának, Kurucz Klaudiának és Parczen Annának (SZTE BTK Régészeti Tanszék), Mellár Balázs PhD hallgatónak (SZTE BTK Régészeti Tanszék) és testvéremnek, Molnár Évának.

⁵ VADAY 2003, 25–68.

kutakkal kapcsolatban tudomásom szerint még kevés tanulmány született.⁶ Eddigi kutatásaim alapján az alábbiakban ismertetett kúttípusokkal ebben az időszakban is számolhatunk.⁷

A kutakat legegyszerűbb a kútbélés kialakítása és formája alapján csoportosítani, mivel szerencsés körülmények között ezek maradnak fent és vizsgálhatóak régészeti módszerekkel. A bélés anyaga lehetett kő, téglá és szervesanyag (fa) is. Az utóbbi kategóriába tartozók kialakítás szempontjából készülhettek kivájt fatörzsekből, csapolással összeillesztett deszkákból, hordókból, nád és vesszőfonatból, illetve ezek kombinációiból.⁸ A kőből vagy téglából épített kútbélések ritkábbak, de gyakran épen fennmaradnak. Elsősorban a római korban és a késő középkor időszakában fordulnak elő, utóbbi esetben leginkább kőben gazdag vidékeken, városias környezetben, várakban és kolostorokban.⁹

A leggyakoribbak az ácsolt, csapolással egymásba illesztett deszkákból kialakított bélésű kutak voltak, melyek falusias és városi környezetben egyaránt előfordultak (például Lászlófalva–Szentkirály,¹⁰ Muhi,¹¹ Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9.). Vesszőfonatos szerkezettel bélelt kutakkal¹² is számolhatunk a vizsgált időszakban.¹³

Hordóval bélelt kutak inkább a római korban fordulnak elő.¹⁴ Az Árpád-korban eddigi vizsgálataim alapján nem került elő ez a kúttípus és a késő középkorban is ritkának számít. Muhi mezőváros területéről¹⁵ és az általam vizsgált Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. lelőhelyről ismertek.

A fent említett típusok kombinálásával is bélelheték a kutakat (például hordó és ácsolt deszkaszerkezet, hordó és vesszőfonatos szerkezet). A késő középkorból és a kora újkorból nem ismertek kivájt fatörzsszel bélelt kutak, melyek más időszakban is nagyon ritkának számítanak.¹⁶

További típusként számolhatunk még az állatok itatására szolgáló kopolyakutakkal is, melyek bélést nem tartalmaztak.¹⁷

Eddigi kutatásaim alapján az egyes kútbéléstípusokról elmondható, hogy nem számítanak korszpecifikusnak, tehát nem jelenthető ki egyikről sem, hogy kizárólag egy adott korszakra jellemzőek. Az őskortól kezdve egészen a kora újkor időszakáig hasonló szerkezetű kutakat készíthettek, talán csak a különböző béleléstípusok alkalmazásának intenzitása-előfordulása változik korszakonként.

⁶ MIKLÓS 1991, 1996, 2003. v.ö. NAGY 2003, 388–389.

⁷ Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. lelőhelyen a 13. és a 29 objektumok, ácsolt deszkaszerkezetű kutak használata a kora újkor időszakára tehető.

⁸ VADAY 2003, 31–33.

⁹ VADAY 2003, 31–32.

¹⁰ PÁLÓCZI-HORVÁTH 1986.

¹¹ GRYNÆUS 2004.

¹² Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9 lelőhelyen vesszőfonatos bélést a 26. és a 30. objektumban hordós szerkezettel együtt dokumentáltak.

¹³ VADAY 2003, 40.

¹⁴ VADAY 2003, 39.

¹⁵ GRYNÆUS 2004, 187–188.

¹⁶ VADAY 2003, 39.

¹⁷ MÉSZÁROS–V. SZÉKELY 2009, 19; VADAY 2003, 26.

A középkorban, a publikációkban megjelent példák alapján, leggyakrabban fából kialakított szerkezetű kutakat készíthettek.¹⁸ Fontos megjegyezni, hogy a kutak értékén nem változtatott a bélelés alapanyaga. Ezt alátámaszthatja Werbőczy István 1517-ben keletkezett Hármaskönyvének egyik paragrafusa, melyben a szerző leírja, hogy az ivóvizet adó források és kutak értéke harmadfél gira/2½ márka, ezzel szemben egy jobbágytelek értéke csak 1 gira/1 márka volt.¹⁹ Kecskemét város magisztrátusának jegyzőkönyveiben, egy 1659-ben keletkezett feljegyzés alapján, 52 tallért fizetett ki a város három kút megásásáért.²⁰

3. Kecskemét-Nagykőrösi utca 7–9. lelőhely kútjai

3.1. Korhatározás

A kutak kormeghatározása során nehézséget jelentett, hogy a 29. objektum kivételével a leletanyagot nem rétegenként csomagolták el. Az objektumokból származó összes lelet korát párhuzamok segítségével határoztam meg, viszont sok lelet pontos analógiája nem ismert. A kutakkal egyidősnek elsősorban az ép edényeket tartom, melyek a használati időt jelezhetik, mivel az aktív használat során „véletlenszerűen” eshettek bele az objektumokba. A többi lelet, döntő többségben a kerámiatöredékek és fémtárgyak, már a másodlagos felhasználás-betemetődés fázisát jelölik. Három kút esetében a datálást a dendrokronológiai vizsgálat eredményei is segítették (13., 19., 26. objektum).

A területi korlátok miatt elsősorban a kutak használati és betemetődési idejének meghatározásában felhasználható leletekre koncentráltam.

3.1.1. Késő középkori kutak

3.1.1.1. A 19. objektum – Hordóval bélelt kút [2. tábla 1]

A kút legnagyobb mennyiségben kerámiatöredékeket tartalmazott. Ezek mellett egyetlen ép edény, egy vörös színű kancsó származik ebből az objektumból [2. tábla 2]. Ennek pontos párhuzama nem ismert. Feld István ezt a típust a 15. századra keltezi.²¹ Hasonló formájú kancsók ismertek Muhi–Templomdomb lelőhelyről, de ezek fehér engobe borításúak és vörös festéssel díszítettek.²² Több töredék megmaradt egy sárga, hornyolt vállú és bordázott fülű korsóból, mely a 15. században jellemző edényforma volt.²³

Az objektumban talált tányérka alakú kályhaszem a 15–16. századra keltezhető [2. tábla 3].²⁴

A kútból előkerült egy bőrcipő, továbbá egy bronz cseppfogó tányér [2. tábla 4], melynek párhuzama Kőszegről ismert, ahol 15. század első felére keltezett rétegben lették.²⁵

¹⁸ VADAY 2003, 33–34.

¹⁹ WERBŐCZY I. könyv CXXXIII. 18§, 39§.

²⁰ IVÁNYOSI-SZABÓ 1996, 64–65. v.ö. BKMÖL Tjk. 1658–1664.

²¹ FELD 1987, 270.

²² LASZLOVSKY–PUSZTAI–TOMKA 1997, 197–199.

²³ HOLL 1963, 351.

²⁴ HAVASSY 2002, 95–96; PÁLÓCZI–HORVÁTH 1996, 48.

²⁵ HOLL 1992a, 201–202, 169. kép, 170. kép 2.

A kút használata a 16. század elején kezdődhetett meg, melyet alátámaszt az objektum alján talált egyetlen ép edény. A dendrokronológiai vizsgálat alapján a hordó készítéséhez a fákat 1486-ban vághatták ki. Grynaeus András becslése szerint az 1500-as évek elején kerülhetett sor a kútban való másodlagos felhasználásra. A betöltésben talált kerámiatöredékek között nincs a 16. századnál későbbre tehető lelet, ez azt jelezheti, hogy a század végére már betemetődött az objektum.

3.1.1.2. A 26. objektum – Hordóval és vesszőfonattal bélelt kút [3. tábla 1, 2]

A kút kevés leletanyagot tartalmazott, és nem került elő belőle ép edény, így korhatározás szempontjából a dendrokronológiai vizsgálat eredményeire kellett támaszkodnom, mely alapján a hordó fát legkorábban 1484-ben vághatták ki. Az objektumban való másodlagos felhasználására az 1500-as évek elején kerülhetett sor. A kevés, töredékes leletanyag már a betemetődési fázisba sorolható.

A 16. századnál későbbi anyag nem található az objektumban, így valószínű, hogy még ebben az évszázadban megszűnt a kút. Megfigyeléseim szerint a leletanyaga átfedést mutat a 19. objektum anyagával, így akár egy időben is létezhetek a lelőhelyen.

3.1.1.3. A 30. objektum – Vesszőfonattal és hordóval bélelt kút [4. tábla 1]²⁶

A kút betöltése nagy mennyiségű kerámiát tartalmazott, melyek nagy része jellegtelennek mondható oldaltöredék, így korhatározásra nem alkalmas. Egy ép fehérkerámia, gömbölyű testű, hornyolt oldalú, szűk szárú, talpkarimás jellegű pohár is volt az anyagban [4. tábla 2]. Hasonló poharak több hazai lelőhelyről ismertek, Budáról a 15. századra, Ozoráról a 15. század második felére keltezett darabok láttak napvilágot.²⁷

Az objektumból származó üveglelet egy palack egyszeres gyűrűvel díszített pereme. Ez a típus a 15–16. századra jellemző.²⁸

Faanyag hiányában dendrokronológiai vizsgálat nem készült, így a korhatározásnál csak a leletanyagra támaszkodhattam. Az ép, fehér pohár jellegzetes 15. századi kerámiatípus. A további leletek is többnyire a 15. századra keltezhetőek. Az objektum kútként való használata tehát véleményem szerint a 15. századra tehető. A nagy mennyiségű kerámiatöredék már a betemetődés fázisához tartozik, mely hosszú ideig, akár a 16. század elejéig tarthatott. Megfigyeléseim alapján a lelőhely öt kútja közül a 30. objektum lehet a legidősebb.

3.1.2. Kora újkori kutak

3.1.2.1. A 13. objektum – Ácsolt deszkaszerkezettel bélelt kút [5. tábla 1]

Az objektum nagy mennyiségű kerámianyagot tartalmazott, melyek mind gyorskorongon készültek. Sok díszített és mázas töredék látott napvilágot a kútból.

²⁶ A kút pontos szerkezetét nem sikerült meghatározni, mivel faanyagot nem tartalmazott és az objektum felét marcoló pusztította el. A kútakna falában vesszőfonat lenyomatát lehetett megfigyelni. Szerkezetileg hasonlít a 26. objektumhoz, bár a hordóval bélelés feltételezés.

²⁷ HOLL 1963, 351, 35. kép; HOLL 2005, 12, 35, 39. Abb. 3. 1–4; 83. Abb. 47. 7; FELD–GERELYES 1985, 172–173. 8. kép 3.

²⁸ MESTER 1999, 83–84. 1. kép 1–2; KÁRPÁTI 1978, 188, IV. tábla 6, 7, 8.

A leletanyagban megjelennek a külső oldalán írókás díszítménnyel vagy mázzal díszített korszok oldaltörédei, továbbá az írókás díszű, madárral és növényi motívumokkal díszített tányértörédek [5. tábla 3].²⁹ Ezeknek az elterjedésével a 16–17. századtól lehet számolni.³⁰

A kút betöltéséből három érme látott napvilágot. Mindhárom darab hamisítvány. Valószínűleg egy műhelyben, de eltérő időben és más-más verőtővel készítették őket, az 1613–1683 közötti időszakban.³¹

A fémanyag közül a 2015.28.333.-as leltári számú, szépen megmunkált kést sikerült pontosan meghatároznom [5. tábla 4]. A Gere László által kidolgozott csoportosítás alapján 5. típusba tartozó, fa nyélborítású kés, mely a 17. század közepére-második felére keltezhető.³²

Az objektum összességében 16–17. századra datálható leletanyagot tartalmazott. A dendrokronológiai vizsgálat alapján a szerkezet fáit 1568–1575 között vághatták ki. Így kútként a 16. század utolsó harmadában használhatták. Az egyetlen, kútból származó ép edény, egy kisméretű, zöldmázas korszó [5. tábla 2] a 17. századra keltezhető. A betöltésben megtalált további leletek szemétként kerültek az objektumba. Ezek alapján valószínűnek látszik, hogy a betemetődésre a 17. század folyamán került sor.

3.1.2.2. A 29. objektum – Ácsolt deszkaszerkezettel bélelt kút [6. tábla 1; 7. tábla 5]

Az objektum nagy mennyiségű kerámiaanyagot tartalmazott. Ezek mind gyorskorongon készültek. Több folyadéktárolóhoz, főleg korszokhoz tartozó törédek és egy ép, redukált égetésű korszó is volt a kút betöltésében. Egy habán jellegű, virággal díszített nyaktörédé is van a leletanyagban, melynek kora a 17. századra tehető.³³ A redukált égetésű korszótípust egy fül- és peremtörédé, továbbá az ép korszó képviseli [6. tábla 2], mely a 17. századra keltezhető.³⁴

Egy fehér anyagú, galléros peremű, szalagfüllel ellátott, belső oldalán zöld mázzal, külső oldalán hornyolással fedett, kisméretű, füles fazék is előkerült a kútból [6. tábla 3], mely a 17. századra keltezhető. Meg kell viszont jegyezni, hogy Ozora-Várkastély lelőhelyről, 18–19. századra datált, formailag hasonló felépítésű fazekak ismertek.³⁵

Sok tányértörédé látott napvilágot az objektumból, melyek párhuzamai főképp 17–18. századi környezetből ismertek [7. tábla 3].³⁶

Profilált fedőgombos, egyszerű kúpos palástú, redukált égetésű fedők is megtalálhatóak a kút anyagában. Ezek közül a 2015.28.549. leltári számú egy ép darab [7. tábla 4]. A fedőgomb kialakítása alapján a 17–18. századra keltezhető.³⁷

A fehér anyagú pipa [7. tábla 1], a Kovács Béla által felállított csoportosítás szerinti I. típusba sorolható „magyar pipa”. Ezt a típust a 18. században kezdték el készíteni.³⁸

²⁹ LAJKÓ 2015, 72–77, 3. tábla 4, 6, 7; 4. tábla 1–3, 5–7.

³⁰ IFJ. FEHÉR 1973, 196, 211. IX. tábla 2; LAJKÓ 2015, 120.

³¹ A következő uralkodókhoz köthetők ilyen típusú érmék: II. Mátyás U870. típusú denárját 1613–1620, II. Ferdinánd U916. a-c. típusú denárjait 1621–1638, III. Ferdinánd U953. típusú denárját 1638–1659 és I. Lipót U1107 típusú denárját 1659–1683 között verték Körmöcbányán. Az érméket Varga Máté régész határozta meg.

³² GERE 2003, 75, 51. tábla 1; 97. tábla 1.

³³ BICZÓ 1976, 356, 24. kép; RIDOVICS 2008, 87–89.

³⁴ PUSZTAI 1999, 479, 4. kép 1, 2; TOMKA 2002, 301, 305, 307–308. LAJKÓ 2015, 116–117.

³⁵ VÍZI 2010, 824, 4. ábra 5, 6.

³⁶ BERTALAN 2004, 51, 59, 18. kép; LAJKÓ 2010, 802, 1. ábra 3; LAJKÓ 2015, 63, 70, 77.

³⁷ LÁZÁR 1986, 58, 11. kép 4; LAJKÓ 2015, 124–130.

³⁸ KOVÁCS 1963, 248, 249, 252, 255, 3. ábra; TOMKA 2005, 611, 623, 2. tábla 1, 2, 3.

A kút faanyagáról nem készült dendrokronológiai vizsgálat, így a kormeghatározásban csak a leletanyagra támaszkodhattam. Az objektumban talált kerek falap faanyagát [7. tábla 2] a dendrokronológiai vizsgálatok alapján 1599 után vágták ki.

A leletanyag összességében a 17–18. századra keltezhető. A kútként való használat a 17. században kezdődhetett, ezt az objektum alsó rétegéből előkerült ép, redukált égetésű korsó, az ép fedő, a sötét mázalapú és fésűs díszű tányérok is alátámasztják. A betemetődés fázisa hosszú ideig, egészen a 18. századig tarthatott, bár az ebben az időszakban szemétként kútba kerülő leletek is döntően a 17. századra datálhatóak. A 18. századot csak a pipa és néhány edénytöredék képviseli. A 19. századot már biztosan nem érte meg az objektum, mivel ekkor a korabeli kataszteri térképeken [8. tábla 2] már beépítettnek jelölik a lelőhelyet.

Megfigyeléseim alapján a 13. és a 29. objektum egy időben is létezhetett, mivel néhány esetben átfedést tapasztaltam a leletanyagukban.

3.2. A dendrokronológiai és archeobotanikai vizsgálatok eredményei

3.2.1. A dendrokronológiai vizsgálatok eredményei³⁹

3.2.1.1. Hordóval bélelt, ácsolt deszkaszerkezetű kávéval rendelkező kút (19. objektum)

A 19. objektum hordódongáiból 21 mintát vettek (4–24. minta).⁴⁰ A fajfajmeghatározás során megállapították, hogy a legtöbb donga kocsányos tölgyből készült, viszont néhány esetben szárazságtűrő kocsánytalan tölgyet is azonosítottak. A 23. minta belső szerkezete eltért a többitől. Valószínűleg ez a darab a készítés során vagy a megszűnés idején a kútba hullott/dobott faág darabja lehetett. Ha ez a megfigyelés helytálló, akkor azt jelezheti, hogy a kút környékén tölgyfák állhattak az adott időszakban.

Két minta fenyőféléből, feltételezhetően lucfenyőből származott. A fenyőfélék használata épületfaként a középkor és kora újkor időszakában a Kárpát-medence belső területén nem vagy csak ritkán fordul elő. Jelen esetben a pótlásra szolgáló deszkákból származtak a minták.

A dongákon nem találtak kéregmaradványokat vagy szíjácshoz tartozó évgűrűket. Ezek hiányában csak a fák legkorábbi kivágási időpontját (1486) lehetett meghatározni.

A dendrokronológiai vizsgálat erdélyi, Berethalom térségéhez köthető származást mutatott ki.

A hordó fölé helyezett ácsolt deszkaszerkezetből 5 mintát vettek (40., 46., 47., 48., 49. minta). A fafajtát kocsányos tölgygel azonosították. A szerkezet elkészítéséhez nagyon fiatal fákat használtak fel.

3.2.1.2. Hordóval bélelt, vesszőfonatos szerkezetű kút (26. objektum)

A 26. objektumból mindössze 3 mintát vizsgáltak (1–3. minta), melyeket a hordó dongáiból vettek. A minták mindegyike kocsányos tölgyből származott.

A dendrokronológiai elemzés erdélyi, ezen belül is a marosvásárhelyi adatsorral mutatott azonosságot. A fákat legkorábban 1484-ben vághatták ki.

³⁹ GRYNAEUS 2015.

⁴⁰ Közülük a 18., a 23. és a 24. mintákat a 9., a 2. és a 8. gerendákból vették. A többi minta a 11–26., továbbá a 29. és 31. dongákból származik.

3.2.1.3. Ácsolt deszkaszerkezettel bélelt kút (13. objektum)

A 13. objektumból összesen 20 mintát vettek (25–45. minta), melyet az ácsolt deszkaszerkezet gerendáiból (1–20. deszka) fűrészelték ki.

A gerendák kocsányos tölgyből készültek. Három minta esetében (33., 41., 44. minták) a fafajtat kocsánytalan tölgygel azonosították.

A kút építéséhez többnyire fiatal, 50 évet el nem érő faanyagot használtak fel, melyek nem egy helyről származtak, valószínűleg vásárolták őket, így eltérő élőhelyű példányok keverten fordulnak elő az anyagban.

A Kárpát-medence középső részére érvényes magyar alapkronológia alapján az adatsor legfiatalabb évgyűrije 1564-ben képződött. A fákat 1568 és 1575 között vágta ki.

Két mintán (36. és 37. minta) megfigyelhető volt egy 20 éves periódus, amikor a fák számára kedvezőtlen volt az időjárás és erre minimális növekedéssel reagáltak. Ez a periódus az 1529 és 1554 közötti időszakra esik.

3.2.1.4. A kutak betöltésében talált famaradványok vizsgálatának eredményei

A kutatás során lehetőség nyílt arra, hogy a 13., a 19. és a 29. objektumokban talált szerves famaradványokon, egy falécen, továbbá egy bevéssett E-betűvel jelölt, valószínűleg hordó alját vagy tetejét képező kerek falapon dendrokronológiai vizsgálatokat és fafajmeghatározást végezzenek.⁴¹

A minták a kerek falap kivételével, rossz megtartásúak voltak, így a legtöbb esetben csak a fafaj meghatározására volt lehetőség. A 19. objektumban talált falécről mindössze annyit sikerült megállapítani, hogy fenyőféléből készült.

A 13. objektum betöltéséből két darab töredékes mintát vizsgáltak meg, melyek tölgyből és fűzből származnak. A 29. objektum betöltéséből három darab, töredékes famaradványokat tartalmazó mintát vizsgáltak meg, melyek fenyőből, fűzből és kocsányos tölgyből származnak.

Az azonosított fajták között egyaránt megtalálhatóak a lombhullató és egyben nedveségszékelyű és a tűlevelű fák. Az ágdarabok és a töredékes maradványok alapján arra lehet következtetni, hogy a lelőhely természetes környezetében és Kecskemét környékén is élő fafajtaikat sikerült azonosítani. Ez a megállapítás elsősorban a lombhullató fákra igaz. A nedveségszékelyű fák vizenyős területre utalnak.

A 29. objektumban talált kerek falap [7. tábla 2] valószínűleg hordó alja vagy teteje lehetett és fenyőből készült. A faanyag kivágására 1599 után kerülhetett sor. Az adatsor csak egy osztrák kronológiával, az Alpenvorland-Nord jegenyefenyő adatsorral mutatott egyezést.

3.2.2. Az archeobotanikai vizsgálatok eredményei⁴²

Az archeobotanikai vizsgálatok során a 29. objektum fekete korsójából (1. minta) és a 19. objektum vörös kancsójából (2. minta) vett, két darab földmintát vizsgáltak meg.

A mintákban található növényfajok alapján is kimutatható volt a két minta keletkezésének ideje közötti időbeli különbség. Az 1. minta a benne azonosított fajok alapján egy elöntés

⁴¹ GRYNÆUS 2016.

⁴² GYULAI 2017.

után kiszáradó, pangóvízes, iszapos, míg a 2. minta egy elöntés alatt álló környezet képét rajzolta ki.

Az 1. mintában (29. objektum) 18 növényfaj 34 darab magját/termését sikerült azonosítani. Ezek legtöbbje a természetes környezetből származik. Kultúrfajok közül csak köles és szőlő maradványait tudták kimutatni. Több mocsár/láp/iszaptársulásból származó faj megtalálható a mintában. A kút/objektum környékén legelő és rét is lehetett. A lelőhelyhez vezető útról az út menti/ruderális-taposásos fajok nyújtanak információkat.

A 2. mintában (19. objektum) 38 növényfaj 447 diaspóráját sikerült meghatározni. A mintában a legnagyobb számban gyomnövények mutathatók ki. Emellett nagyobb mennyiségű gabona, szőlő és kender maradványait azonosították. A hínáros, a nádas, a magassásos növénytársulások növényei és a mocsári fajok a kút/objektum vízborítottságára utalhatnak. A lelőhely közelében legelő is lehetett. Az ide vezető útról a ruderaliák tanúskodnak. A mintában őszi vetésű gabonához társuló gabonagyomokat mutattak ki. A vadrepce magjainak száma (70 darab) kiemelkedő volt, így ennek a magas olajtartalmú gyomnövények a felhasználása nem zárható ki. A tavaszi gabonagyomok száma elenyésző volt.

A mintákban összességében a nedves környezetből származó fajok az uralkodóak, így elképzelhető, hogy nagyobb állományban voltak jelen a környéken. A ruderalis növények maradványai az ide vezető út átmeneti elhanyagoltságáról tanúskodhatnak. Ezek többnyire magasra növő fajok, mint például a fekete bodza, továbbá erősen mérgező növények magvai.

3.3. A lelőhely elhelyezkedése és szerepe a korabeli Kecskeméten

Kutatásom során nemcsak a lelőhely közzétételére és feldolgozására fókuszáltam. Az eddig megjelent várostörténeti monográfiák,⁴³ Kecskeméttel kapcsolatos forráskiadványok, kora újkori országleírások, lexikonok és természettudományos vizsgálatok segítségével arra kerestem a választ, hogy a lelőhely hol helyezkedhetett el a korabeli városon belül, illetve milyen szereppel rendelkezhetett. Igyekeztem felderíteni Kecskemét késő középkori és kora újkori vízellátását és vízügyi helyzetét is.

A dendrokronológiai vizsgálatok során a lelőhely természetes környezetére vonatkozó információk is napvilágra kerültek, melyek azt mutatják, hogy vizenyős területen helyezkedhetett el, erre a fűz és kocsányos tölgy azonosított maradványai is utalnak. A minták között fenyőfélét is sikerült azonosítani. A 29. objektumból származó kerek falap [7. tábla 2], mely valószínűleg egy hordó feneke vagy teteje lehetett, fenyőből készült és az Alpenvorland-Nord jegenyefenyő-adatsorral mutatott egyezést. Az eredeti hordó és valószínűleg a benne lévő áru osztrák területről származhat.⁴⁴ A városi magisztrátus jegyzőkönyveinek néhány 18. század végéről és a 19. század elejéről származó feljegyzése tanúskodik

⁴³ Kecskemét város történetéről elsőként Hornyik János készített négy kötetes, 1860–1866 között megjelent monográfiát (Hornyik 1860–1866). 2002-ben jelent meg a város történetét 1849-ig feldolgozó új monográfia (BARTH 2002). Kiadásra kerültek a városi magisztrátus jegyzőkönyveinek feljegyzései 1590–1811-ig (IVÁNYOSI-SZABÓ 1996; SZABÓ 1998). Doktori disszertációjában Sárosi Edit foglalkozott Kecskemét és környékének településtörténetével, kialakulásával, fejlődésével, továbbá a város szerkezetének kialakulásával (SÁROSI 2013). Kézirat formájában elkészült Kecskemét Várostörténeti Atlasza is (SÁROSI 2011, 1; SÁROSI m.a.).

⁴⁴ A budai kutakban talált faedényekbe bekarcolt, illetve beégetett jeleket Holl Imre a hazai és a külföldi párhuzamok alapján tulajdonjegyeknek tartja. Budán egy bekarcolt H és egy M betűs tárgy került elő (HOLL 1992b, 43).

fenyőfélék vásárlásáról és használatáról.⁴⁵ A 26. és a 30. objektumban elhelyezett hordók a vizsgálatok alapján Erdély területéről származnak. Ezek a leletek bizonyíthatják Kecskemétnek ezekre a vidékekre irányuló kereskedelmi kapcsolatait.

Az archeobotanikai vizsgálatok eredményei is megerősítik azt, hogy a lelőhely vízjárta területnek számított, ahol időnként túltengett a víz. Erre utalnak a hínáros, nádas, mocsári és magassásos növénytakaságokból származó növények maradványai. A 19. objektum/kút fennállásakor a kultúrnövények alapján (gabonafélék, szőlő) rendezettebb környezet vehette körbe a lelőhelyet, míg a 29. objektumban talált növényi maradványok már egy elhanyagoltabb környezet képét vetítik elénk. A 19. objektumot egy elöntés (árvíz vagy magasabb talajvíz) miatt, a 29. objektumot pedig egy elöntés utáni eliszaposodás miatt hagyhatták fel.

Az országleírások, útleírások és a városi jegyzőkönyvek tanúsága alapján Kecskemét száraz, vízben és csapadékban szegény, csak időszakos vízfolyásokkal tarkított területen helyezkedett el.⁴⁶ Bél Mátyás országleírásában a városi kutakkal kapcsolatban megemlíti, hogy poshadt vizűek voltak és gyakran kiszáradtak,⁴⁷ míg Vályi András munkájában salétromosnak írja le a vizüket.⁴⁸ A városi jegyzőkönyvekben olvashatunk többek között elhagyott kutak felújításáról, vízfordást tiltó rendeletről, de találkozhatunk adásvétellel és különböző kutakról szóló jelentésekkel is.⁴⁹ Mindezek alapján látszik, hogy kiemelt fontossága volt a tiszta ivóvíz beszerzésének, melyet a város lakói sok kút ásásával próbáltak biztosítani.⁵⁰

Ezek alapján joggal merülhet fel a gyanú, hogy a Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. lelőhelyen feltárt öt kútnak is fontos szerepe lehetett a város életében és esetleg valamilyen speciálisabb funkciót is betölthettek. A városi jegyzőkönyvek adatai azonban konkrét választ nem adtak a kérdéseimre. Egy 1740. szeptember 6-án keletkezett feljegyzésben említene Kőrösi út mentén lévő kutakat, ahova a városkapun keresztül egy kijáró vezetett.⁵¹ Azt, hogy az általam vizsgált lelőhelyet lehet-e azonosítani a Kőrösi út mentén lévő kutakkal, nem tartom kizárhatónak. Az előkerült leletanyagban található ép edények (19. objektum–2015.28.342. vörös kancsó, 29. objektum–2015.28.548. fekete korsó, 30. objektum–2015.28.592. fehérkerámia pohár) alapján úgy gondolom, hogy biztosan ivóvíz kinyerésére használhatták ezeket a létesítményeket. Fontos megjegyezni, hogy a feltárt öt kút, nem egyszerre, egy időben működött. A legidősebbet, a 30. objektumot a 15. században használhatták. Ezt követi a 26. és a 19. objektum, melyek a 16. század elején szolgáltak kútként. A 13. és a 29. objektum a két legfiatalabb, használatuk a 16–17. századra tehető. A 29. objektum betemetődésére a leletanyaga alapján a 18. század első felében kerülhetett sor. A jegyzőkönyvi adatok alapján a Kőrösi kapuban működött egy kocsmá,⁵² a Kőrösi út mentén pedig a Zöldeidei csár-

⁴⁵ IVÁNYOSI-SZABÓ 1998, 229. v.ö. BKMÖL Tjk. 1777.123; IVÁNYOSI-SZABÓ 1998, 344. v.ö. BKMÖL Tjk. 1794.247; IVÁNYOSI-SZABÓ 1998, 411. v.ö. BKMÖL Tjk. 1807.1723.

⁴⁶ Meg kell jegyezni azonban, hogy a 18–19. századi nagy folyószabályozások előtt a Duna-Tisza-közét kisebb patakok és erek is behálózták, melyek magas vízállás esetén kiöntve időszakos tavakat, mocsarakat, lápokot hoztak létre (BULLA–MENDÖL 1999, 152).

⁴⁷ IVÁNYOSI-SZABÓ 1982, 15. v.ö. BÉL 1737.

⁴⁸ VÁLYI 1799, 325–326.

⁴⁹ IVÁNYOSI-SZABÓ 1998, 366. v.ö. BKMÖL Tjk. 1796.356; IVÁNYOSI-SZABÓ 1998, 178. v.ö. BKMÖL Tjk. 1757.460; IVÁNYOSI-SZABÓ 1998, 383. v.ö. BKMÖL Tjk. 1798.568; IVÁNYOSI-SZABÓ 1998, 406–407. v.ö. BKMÖL Tjk. 1806.1125.

⁵⁰ IVÁNYOSI-SZABÓ 1982, 147. v.ö. KORABINSKY 1786, 293.

⁵¹ IVÁNYOSI-SZABÓ 1996, 117. v.ö. BKMÖL Bjk. 1737–1742.88.

⁵² IVÁNYOSI-SZABÓ 1998, 201. v.ö. BKMÖL Tjk. 1765; IVÁNYOSI-SZABÓ 1998, 203. v.ö. BKMÖL Tjk. 1766.313.

da.⁵³ Mivel épületekre utaló nyomok nem kerültek elő a lelőhelyen, így bizonytalan az az elképzelés, hogy a kutak esetleg ezekhez a kocsmákhoz vagy csárdához tartoztak-e.

Kecskemét városszerkezetének kutatására irányuló régészeti ásatások még nem voltak, és a korszakra vonatkozóan nem maradtak fent térképek sem.⁵⁴ A várost körbekerítő palánk, árok és a városkapuk csak a jegyzőkönyvekből és írásos forrásokból ismertek, nyomvonalukra vonatkozóan még csak feltételezések vannak.⁵⁵ A Nagykőrösi utca csak az 1562-ben keletkezett szandzsákösszeírásban szerepel „Körös ucca” néven, ez az utca meglétére vonatkozó első írásos adat.⁵⁶

Véleményem szerint az általam vizsgált lelőhely egy fontosabb útvonal⁵⁷ mellett helyezkedett el, mely út használatának az intenzitása időszakonként változhatott. A kutakat a korabeli városon kívül, de hozzá közel eső területen létesítették. Ezt az archeobotanikai vizsgálatok eredményei is alátámasztják, melyek vizenyős, talán legelővel is határos területről és az ide vezető út állapotáról is képet adnak. A korabeli Kecskemét egyik fontosabb víznyerő helyének számíthatjuk, mivel az írott adatok alapján jól látszik, hogy a városnak nehézséget okozott a tiszta ivóvíz beszerzése és biztosítása. A lelőhelyet a 15–17/18. század közötti időszakban használták. Valószínűleg vízjárta terület volt, ezért is ásták itt a kutakat, több egymást követő időszakban. Időnként azonban a víz túl is tenghetett, ami tönkre is tehette ezeket a létesítményeket. A kutak ivóvizet szolgáltattak, felhagyásuk és elhasználdásuk után pedig szemétgödörként töltődtek fel. Felhagyásuk összefügghet azzal, hogy a területet többször is elönthette a víz, a 19. objektum használatának talán egy ilyen esemény vetett véget. A legfiatalabb kút (29. objektum) használatát pedig egy elöntés utáni eliszaposodás miatt hagyták abba. A 17–18. század időszakára, amikor a 29. objektum is keltezhető, az archeobotanikai vizsgálatok eredményei alapján a lelőhely környéke elhanyagoltabbá válhatott. Az erre haladó útvonal módosulhatott, így kerülhetett sor a lelőhely beépítésére is, melyben a piaristák építkezései⁵⁸ is szerepet játszhattak, erről a katonai felmérések térképei [8. tábla 1] és a 19. századi kataszteri térképek [8. tábla 2] is tanúskodnak.⁵⁹

Logikusnak tűnne, ha a lelőhelyet a források által is említett Körösi út mentén lévő kutakkal lehetne azonosítani, viszont a feljegyzés keltezése (1740) és a legfiatalabb kút felhagyása (17. század végén–18. század elején) közötti időbeli ellentmondás módosíthatja ezt az elképzelést. Az azonosítás sikertelensége viszont nem csorbít a Kecskemét–Nagykőrösi utcai kutak értékén, mivel bármilyen út, illetve település mellett léteznie kellett víznyerő helyeknek, melyek az egyik alapvető életfeltételt, a vizet biztosították az arra közlekedők és ott élők számára.

⁵³ IVÁNYOSI-SZABÓ 1998, 195. v.ö. BKMÖL Tjk. 1761.

⁵⁴ IVÁNYOSI-SZABÓ 2002a, 120.

⁵⁵ SÁROSI m.a. 23.

⁵⁶ KÁLDY-NAGY 1985, 347–348.

⁵⁷ A Körösi út fontos útvonal volt, mivel itt haladt a Budát/Pestet, Ócsa, Inárcs, Örkény, Körös, Kecskemét, Sáregyháza és Szer érintésével, Szegeddel összekötő út (V. SZÉKELY 2002, 68).

⁵⁸ 1715-ben a piarista szerzetesek iskolát hoztak létre a Déllő-tótól keletre. Rendházuk 1720–1725, templomuk 1729–1742 között épült fel (IVÁNYOSI-SZABÓ 2002b, 353).

⁵⁹ IVÁNYOSI-SZABÓ 2002b, 338–340.

IRODALOM

- BÁRTH 2002 = Bárh J. (szerk.): *Kecskemét története 1849-ig*. Kecskemét 2002.
- BERTALAN 2004 = Bertalan V.: Török, illetve törökkori kerámia Óbudáról. *BudRég* 38 (2004), 51–67.
- BÉL 1737 = Bél M.: *Notitia Novae Historico Geographica*. Bécs 1737.
- BICZÓ 1976 = Biczó P.: Jelentés a Kecskemét-Kossuth téren végzett ásatásról. *Cumania* 4 (1976), 329–360.
- BULLA–MENDÖL 1999 = Bulla B.–Mendöl T.: *A Kárpát-medence földrajza*. Budapest 1999.
- IFJ. FEHÉR 1973 = Ifj. Fehér G.: Adatok Eger török agyagművességéhez (a múzeumi régi raktár-anyag alapján). *EMÉ* 10 (1973), 191–214.
- FELD–GERELYES 1985 = Feld I.–Gerelyes I.: Késő-középkori leletegyüttes az ozorai várkastélyból. *CommArchHung* (1985), 163–184.
- FELD 1987 = Feld I.: Keramika. In: *Magyarország művészete 1300–1470 körül* I. Szerk.: Marosi E. Budapest 1987, 261–281.
- GERE 2003 = Gere L.: *Késő középkori és kora újkori fémleletek az ozorai várkastélyból*. [Az ozorai várkastély régészeti monográfiái I., Opuscula Hungarica 4.] Budapest 2003.
- GRYNAEUS 2004 = Grynaeus A.: Középkori településeink kútjai (a Muhi középkori mezőváros területén feltárt kutak vizsgálatának tükrében). In: „*Quasi liber et pictura*”–*Tanulmányok Kubinyi András hetvenedik születésnapjára*. Szerk.: Kovács Gy. Budapest 2004, 187–193.
- GRYNAEUS 2015 = *Vizsgálati eredmény a Kecskemét-Nagykőrösi utca 7–9. lelőhelyen feltárt famaradványok elemzéséről*. Jegyzőkönyv. Kézirat. Budapest 2015.
- GRYNAEUS 2016 = *Vizsgálati eredmény a Kecskemét, Nagykőrösi utca 7–9. telken feltárt famaradványok elemzéséről*. Jegyzőkönyv. Kézirat. Budapest 2016.
- GYULAI 2017 = Gyulai F.: *Kecskemét, Nagykőrösi utca 7–9. lelőhely mintáinak archaeobotanikai vizsgálata*. Jegyzőkönyv. Kézirat. 2017.
- HAVASSY 2002 = Havassy P. (szerk.): *Gerencserek, kályhások, tűzvigyázók. Feudáliskori kályhacsempék az Alföldről és peremvidékéről*. [Gyulai Katalógusok 11.] Gyula 2002.
- HOLL 1963 = Holl I.: Középkori cserépedények a budai várpalotából (XIII–XV. század). *BudRég* 20 (1963), 335–394.
- HOLL 1992a = Holl I.: *Kőszeg vára a középkorban. Az 1960–62. évi ásítások eredménye*. [FontArchHung] Budapest 1992.
- HOLL 1992b = Holl I.: Középkori városi élet–Hiteles borkimérő edények. *ArchÉrt* 119 (1992), 43–55.
- HOLL 2005 = Holl, I.: *Fundkomplexe des 15.–17. Jahrhunderts aus dem Burgpalast von Buda*. [VarArchHung 17.] Budapest 2005.
- HORNYIK 1860 = Hornyik J.: *Kecskemét város története oklevéltárral* I. Kecskemét 1860.
- HORNYIK 1861 = Hornyik J.: *Kecskemét város története oklevéltárral* II. Kecskemét 1861.
- HORNYIK 1862 = Hornyik J.: *Kecskemét város története oklevéltárral* III. Kecskemét 1862.
- HORNYIK 1866 = Hornyik J.: *Kecskemét város története oklevéltárral* IV. Kecskemét 1866.
- IVÁNYOSI-SZABÓ 1982 = Iványosi-Szabó T. (szerk.): *Helytörténeti források és szemelvények a XVIII–XIX. századból*. [Bács-Kiskun megye múltjából 4.] Budapest 1982.

- IVÁNYOSI-SZABÓ 1996 = Iványosi-Szabó T. (szerk.): *A kecskeméti magisztrátus jegyzőkönyveinek töredékei I. (1591–1711) Forrásközlemények I.* Kecskemét 1996.
- IVÁNYOSI-SZABÓ 1998 = Iványosi-Szabó T. (szerk.): *A kecskeméti magisztrátus jegyzőkönyveinek töredékei II. (1712–1811) Forrásközlemények II.* Kecskemét 1998.
- IVÁNYOSI-SZABÓ 2002a = Iványosi-Szabó T.: Kecskemét története 1541-ig. In: *Kecskemét története 1849-ig.* Szerk.: Bárh J. Kecskemét 2002, 89–171.
- IVÁNYOSI-SZABÓ 2002b = Iványosi-Szabó T.: Kecskemét a kései feudalizmus korában (1686–1849). In: *Kecskemét története 1849-ig.* Szerk.: Bárh J. Kecskemét 2002, 229–729.
- KÁLDY-NAGY 1985 = Káldy-Nagy Gy.: *A budai szandzsák 1546–1590. évi összeírásai.* Budapest 1985, 347–348.
- KÁRPÁTI 1978 = Kárpáti G.: Középkori kutak Pécsen I. *JPMÉ* 23 (1978), 165–192.
- KORABINSKY 1786 = Korabinsky, J. M.: *Geographisch-Historisches und Produkten Lexikon von Ungarn.* Pozsony 1786.
- KOVÁCS 1963 = Kovács B.: A Dobó István Vármúzeum cseréppipái. *EMÉ* 1 (1963), 235–262.
- LAJKÓ 2010 = Lajkó O.: A kora újkori kerámia tipológiája – a néprajzi edényterminológia alkalmazásának lehetőségei a Dél-Alföldön. In: *A középkor és kora újkor régészete Magyarországon II.* Szerk.: Benkő E. –Kovács Gy. Budapest 2010, 799–816.
- LAJKÓ 2015 = Lajkó O.: „Cserepén ismerem, minemű fazék volt...” *Adatok a kora újkori edénművesség és a magyar népi kerámia eredetének kutatásához.* Szeged 2015.
- LASZLOVSZKY–PUSZTAI–TOMKA 1997 = Laszlovszky J.–Pusztai T.–Tomka G.: Muhi–Templomdomb középkori falu, mezőváros és út a XI–XVII. századból. In: *Utak a múltba. Az M3-as autópálya régészeti leletmentései.* Szerk.: Raczky P.–Kovács T.–Anders A. Budapest 1997, 144–150.
- LÁZÁR 1986 = Lázár S.: Az egri vár törökkori magyar cserépedényei. *Agria* 22 (1986), 35–63.
- MESTER 1999 = Mester E.: Üvegleletek a Budavári Szent Zsigmond templom ásátásából. *BudRég* 33 (1999), 83–87.
- MÉSZÁROS–V. SZÉKELY 2009 = Mészáros M.–V. Székely Gy.: Egy Árpád-kori település (Dunavecse-temető-dűlő) kútjai. *Cumania* 24 (2009), 5–49.
- MIKLÓS 1991 = Miklós Zs.: Leletmentés a középkori Vác területén (Széchenyi u. 3–7.). [Váci könyvek. A Tragor Ignác Múzeum Közleményei 5.] Vác 1991, 7–108.
- MIKLÓS 1996 = Miklós Zs.: Vác középkori pincéi. [Váci könyvek 9.] Vác 1996.
- MIKLÓS 2003 = Miklós, Zs.: Mittelalterliche Brunnen und Zisternen in der Komitat Tolna und Pest. *Antaeus* 26 (2003), 197–216.
- MOLNÁR 2017 = Molnár K.: *Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. lelőhely kútjainak vizsgálata. Adatok a középkori-kora újkor kutak vizsgálatához.* OTDK dolgozat. Kézirat. Szeged 2017.
- NAGY 2003 = Nagy Á.: Brunnen und Zisternen im mittelalterlichen Ungarn. *Antaeus* 26 (2003), 197–216.
- PÁLÓCZI-HORVÁTH 1987 = Pálóczi-Horváth A.: Kutak Szentkirályon. In: *A Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet 1986. november 24-25-én rendezett tudományos ülésszakai elhangzott előadások.* [Múzeumi Kutatások Bács-Kiskun megyében 1986.] Szerk.: Sztinkó I. Kecskemét 1987, 86–98.
- PÁLÓCZI-HORVÁTH 1996 = Pálóczi-Horváth A.: Élet egy középkori faluban. Szentkirály régészeti kutatásának eredményei. In: *Élet egy középkori faluban. 25 év régészeti kutatása*

- a 900 éves Szentkirályon*. Kiállítási katalógus. Szerk.: Pálóczi-Horváth A. Budapest 1996, 9–28.
- PUSZTAI 1999 = Pusztai T.: Kora újkori kerámia az egri ferences templom területéről I. *HOMÉ* 37 (1999), 471–488.
- RIDOVICS 2008 = Ridovics A.: A habán kerámia a 17. században. In: *Mátyás király öröksége. Késő reneszánsz művészet Magyarországon (16–17. század)* 2. [A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2008/4.] Szerk.: Mikó Á.–Verő M.–Jávor A. Budapest 2008, 87–97.
- SÁROSI 2011 = Sárosi E.: A kecskeméti piactér és vásártér története. *TSz* 53 (2011), 1–18.
- SÁROSI 2013 = Sárosi, E.: *Landscapes and Settlements in the Kecskemét Region, 1300–1700*. Doctoral Dissertation CEU. Manuscript. Budapest 2013.
- SÁROSI m.a. = Sárosi E. (szerk.): *Kecskemét Várostörténeti Atlasza*. Kecskemét. (megjelenés alatt).
- V. SZÉKELY 2002 = V. Székely Gy.: Kecskemét Árpád-kori régészeti emlékei. In: *Kecskemét története 1849-ig*. Szerk.: Bárh J. Kecskemét 2002, 43–88.
- TOMKA 2002 = Tomka G.: Findzsák, pipák, szürke korsók. Borsodi végvárak kerámialeleteinek török kapcsolatai. In: *A hódoltság régészeti kutatása*. [Opuscula Hungarica 3.] Szerk.: Gerelyes I.–Kovács Gy. Budapest 2002, 299–308.
- TOMKA 2005 = Tomka G.: Cserép pipafejek az ónodi vár ásatásaiból (1985–1991). *HOMÉ* 44 (2005), 607–626.
- VADAY 2003 = Vaday A.: Wells excavated in the Carpathian basin during a decade. *Antaeus* 26 (2003), 25–68.
- VÁLYI 1799 = Vályi A.: *Magyar Országának leírása II*. Buda 1799.
- VÍZI 2010 = Vízi M.: A kora újkori kerámia feldolgozásának módszerei. In: *A középkor és a kora újkor régészete Magyarországon II*. Szerk.: Benkő E.–Kovács Gy. Budapest 2010, 817–838.
- WERBÖCZY = Werbőczy I.: *Hármaskönyv—Tripartitum*. Reprint. Budapest 1990, 60–539.

TÁBLAJEGYZÉK

1. tábla: 1.: Feltérési dokumentáció (Archeoline Kft.); 2.: Fotó: Varga Máté

2. tábla: 1.: Feltérési dokumentáció (Archeoline Kft.) h.: 194 cm, sz.: 190 cm, m.: 230 cm (a hordóval együtt), hordó m.: 140 cm; 2.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.342.) m.: 26,7 cm, peremátm.: 15,5×15 cm, fenékátm.: 13 cm; 3.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.392.) átm.: 8 cm, m.: 1,5 cm; 4.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.394.) átm.: 4,4 cm, M.: 1,7 cm

3. tábla: 1.: Feltérési dokumentáció (Archeoline Kft.) h.: 256 cm, sz.: 218 cm, m.: 100 cm; 2.: Fotó: Varga Máté

4. tábla: 1.: Feltérési dokumentáció (Archeoline Kft.) h.: 136 cm, m.: 108 cm; 2.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.592.) m.: 13 cm, peremátm.: 9 cm, fenékátm.: 5,3 cm

5. tábla: 1.: Feltérési dokumentáció (Archeoline Kft.) h.: 265 cm, sz.: 186–273 cm, m.: 148 cm; 2.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.204.) m.: 9 cm, peremátm.: 4,5 cm, fenékátm.: 4×4,4 cm; 3.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.329.) m.: 2,6 cm, fenékátm.: 9 cm; 4.: Fotó: Varga Máté (ltsz.: 2015.28.333.) h.: 13,5 cm, nyélh.: 6,5 cm, pengesh.: 7 cm, pengesz.: 1,2 cm

6. tábla: 1.: Feltérési dokumentáció (Archeoline Kft.) h.: 160 cm, m.: 200 cm; 2.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.548.) m.: 28,5 cm, peremátm.: 6,9×9,1 cm, fenékátm.: 11 cm; 3.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.504.) m.: 13,4 cm, peremátm.: 13 cm, fenékátm.: 6,8 cm

7. tábla: 1.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.570.) m.: 4,4 cm, h.: 4,9 cm, kéményátm.: 2,7 cm, füstcsatorna átm.: 0,95 cm; 2.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.585.) átm.: 26 cm, v.: 1 cm; 3.: Fotó: Molnár Karola, (ltsz.: 2015.28.505.) m.: 5 cm, peremátm.: 19 cm, fenékátm.: 8,6 cm; 4.: Fotó: Molnár Karola (ltsz.: 2015.28.549.) m.: 5,5 cm, átm.: 15 cm; 5.: Fotó: Varga Máté

8. tábla: 1.: Forrás: Internet <http://mapire.eu/hu/map/firstsurvey/?bbox=2191720.1572120115%2C5927124.702677945%2C2193007.64340719%2C5927681.259790147> (A letöltés dátuma: 2016.11.04. 20:00)

2.: Forrás: Internet <http://mapire.eu/hu/map/cadastral/?bbox=2191720.1572120115%2C5927124.702677945%2C2193007.64340719%2C5927681.259790147> (A letöltés dátuma: 2016.11.04. 19:45)

KAROLA MOLNÁR

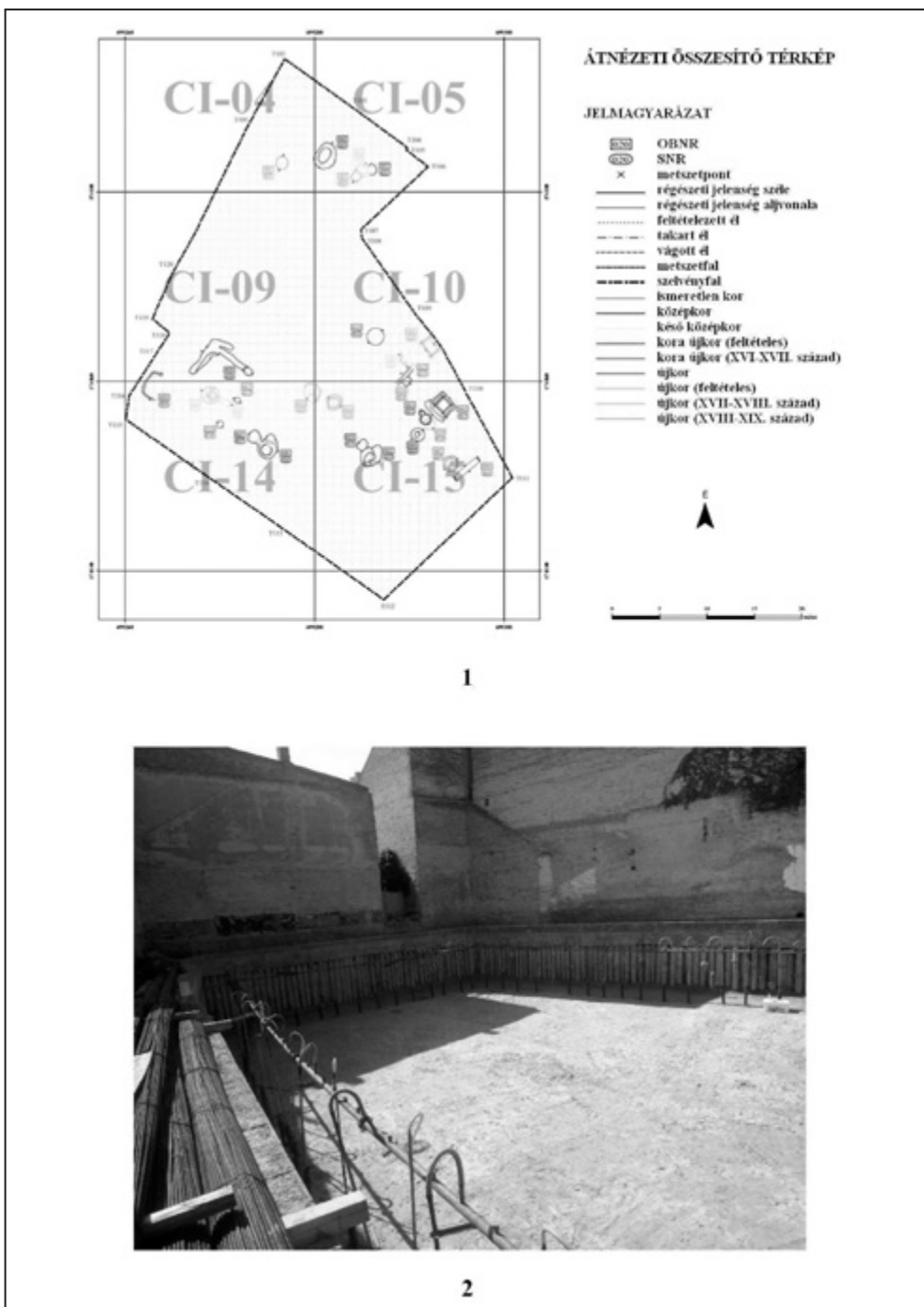
**Examination of the wells from the site
Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9
New data to the research of the wells of the Medieval
and the Early Modern Period**

Natural waters always play an important role in the history of people. They had determinative importance in the selection of the place of the settlements, in everyday life, in livestock breeding etc. The wells were important water sources, and they could also function as community places.

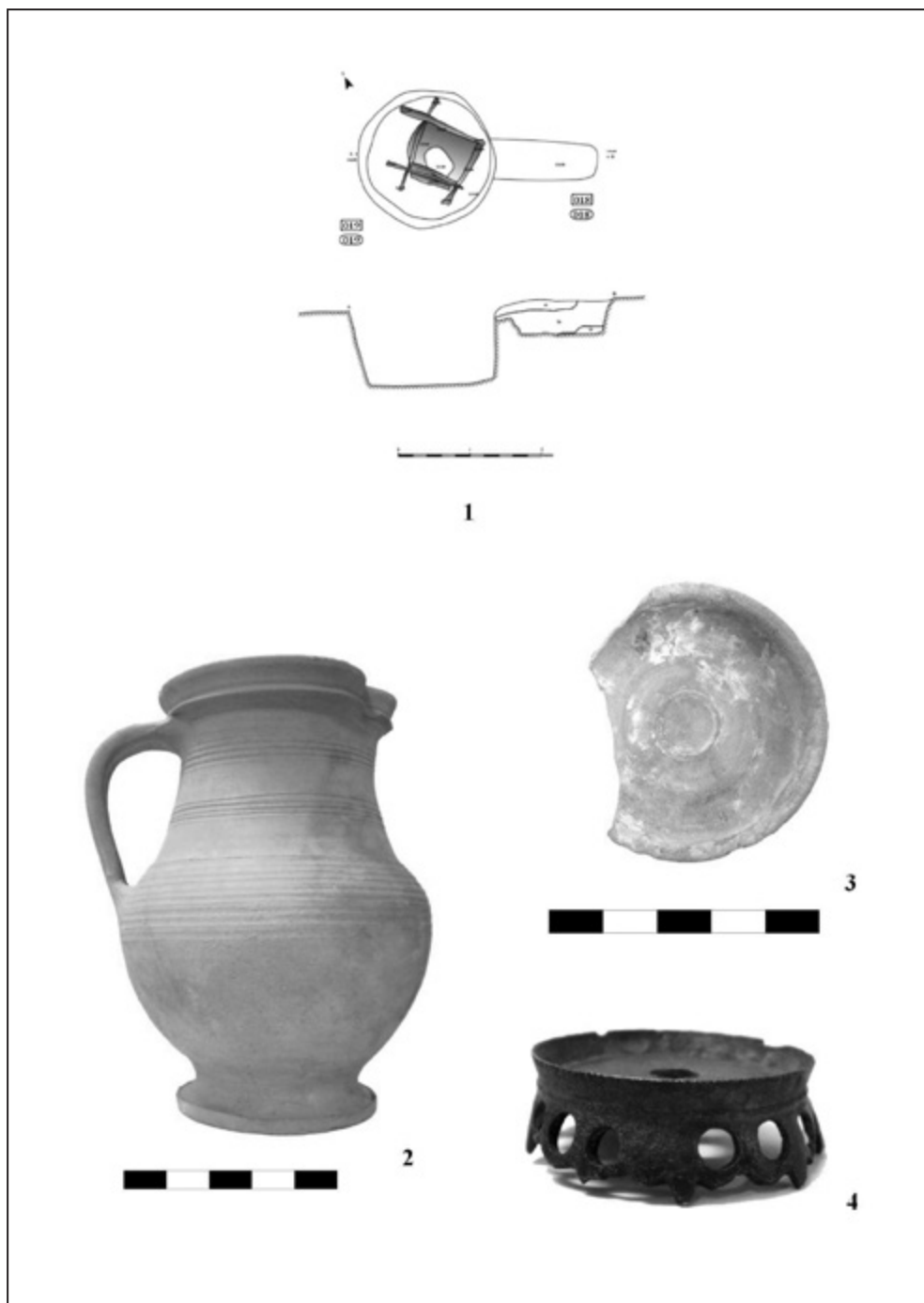
In my research, I deal with five wells recently excavated in the site of Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. They can be divided into different structural types. They produced numerous finds and organic materials. My goal was to make a detailed analysis with the help of scientific examinations. During my work, I determined the age of the wells, based on to their finds and the results of dendrochronology. According to the results of the archaeobotanical and dendrochronological examinations, the site used to be a watery area.

In my research, with the help of the written sources, monographs and scientific examinations, I attempted to determine the location and the role of the site in the former periods of the city. Kecskemét is located in a dry area, which is poor in water, and the wells were very valuable. This can be the reason why this site, which in addition was situated next to a main road, had a significant role in the life of the citizens.

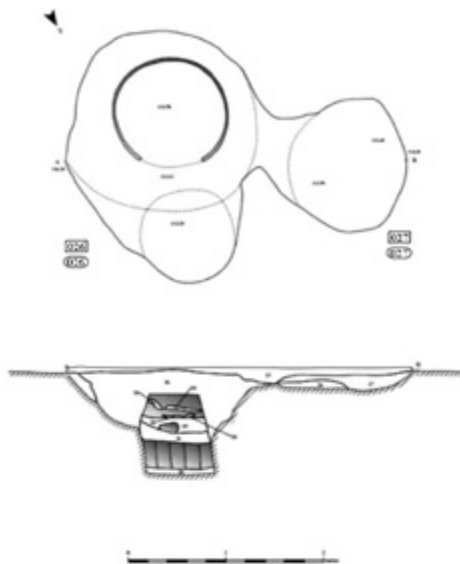
Based on my research, we can assume that the site of Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9 was situated outside, on the periphery of the former city, but despite of this, close to the city gates, in an easily approachable area. The five wells did not function in the same time, but they provided drinking water for the people from the 15th century to the 17/18th century. In my opinion, it would be possible to suggest the identification of the site with the “wells next to the Kőrösi road” mentioned in the written sources, but we need further archaeological excavations to support this hypothesis.

1. tábla: 1.: Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. lelőhely átnézeti összesítő térképe;
2.: Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. lelőhely a feltárás befejezése után

2. tábla: 1.: A 19. objektum rajza; 2.: Kancsó; 3.: Tányérka alakú kályhaszem; 4.: Cseppfogó tányér

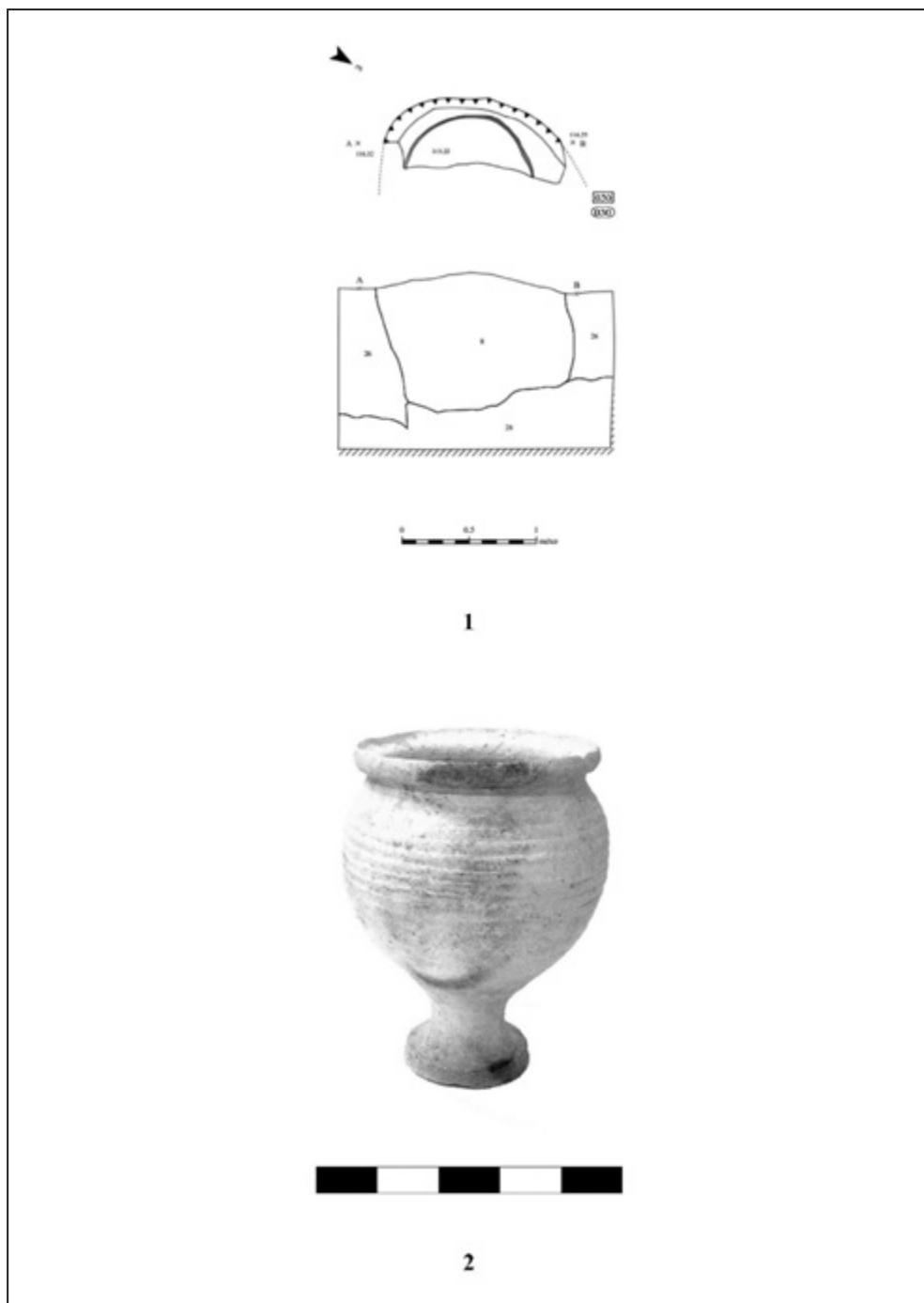

1

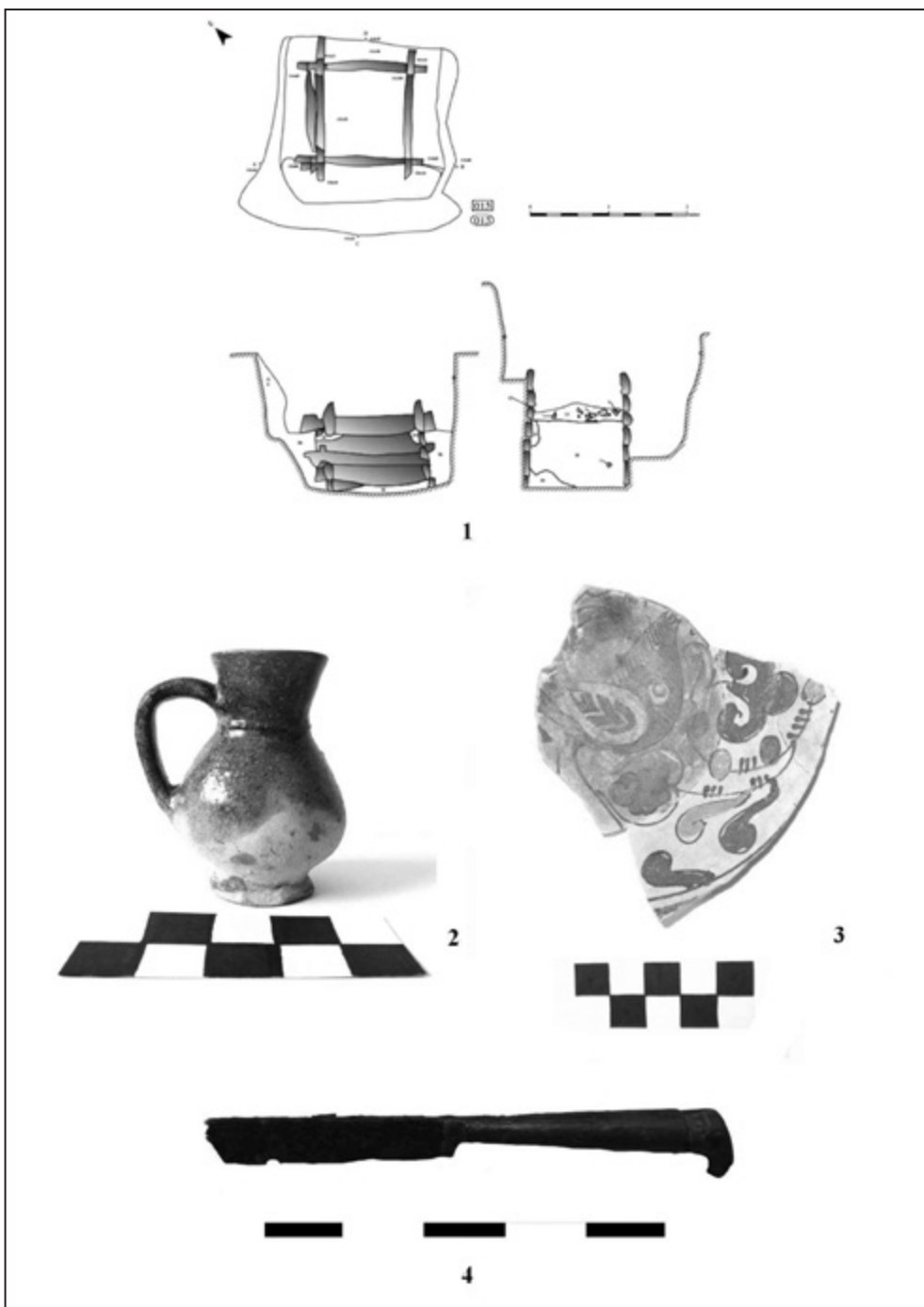

2

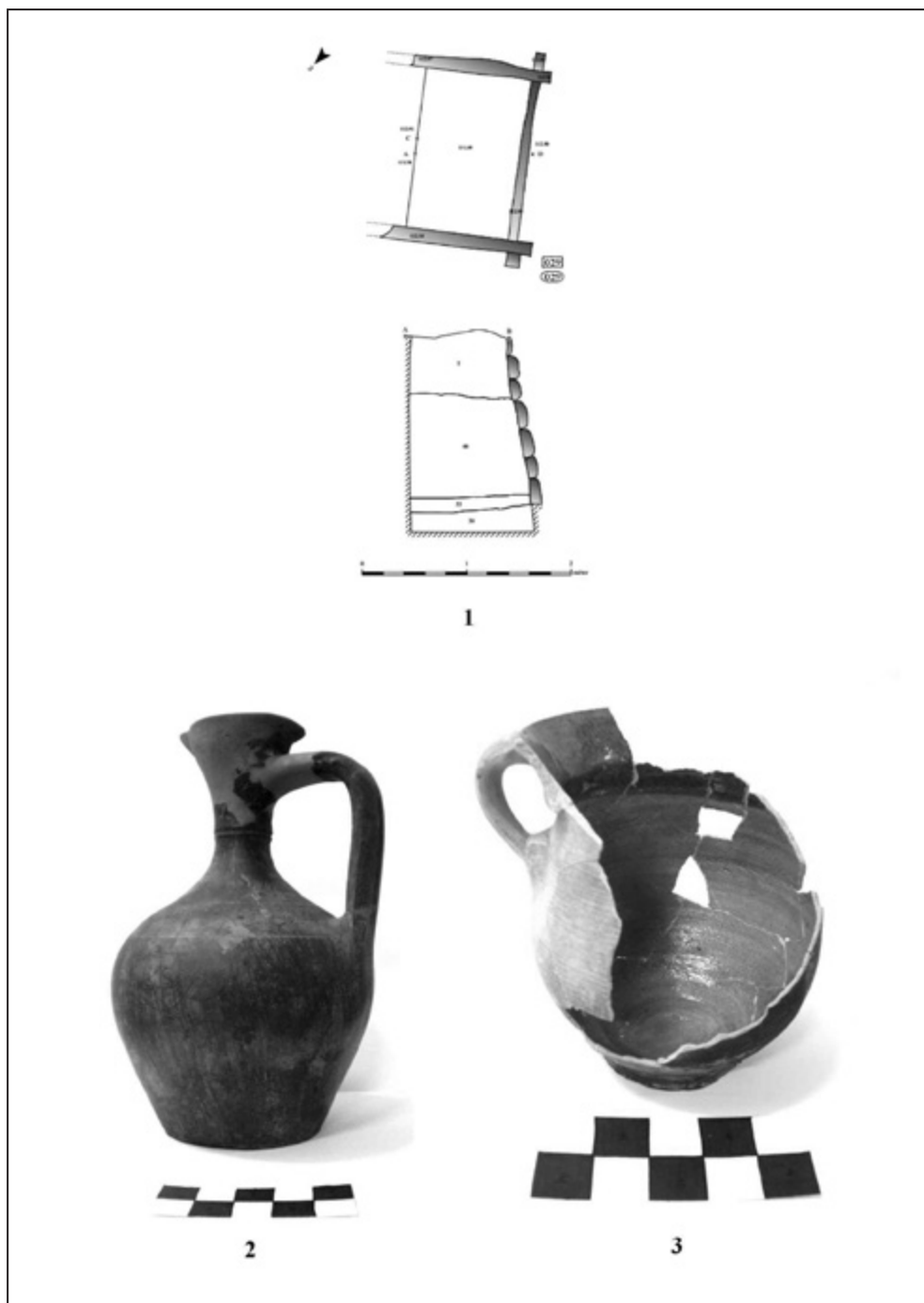
3. tábla: 1.: A 26. objektum rajza; 2.: A 26. objektum bontás közben

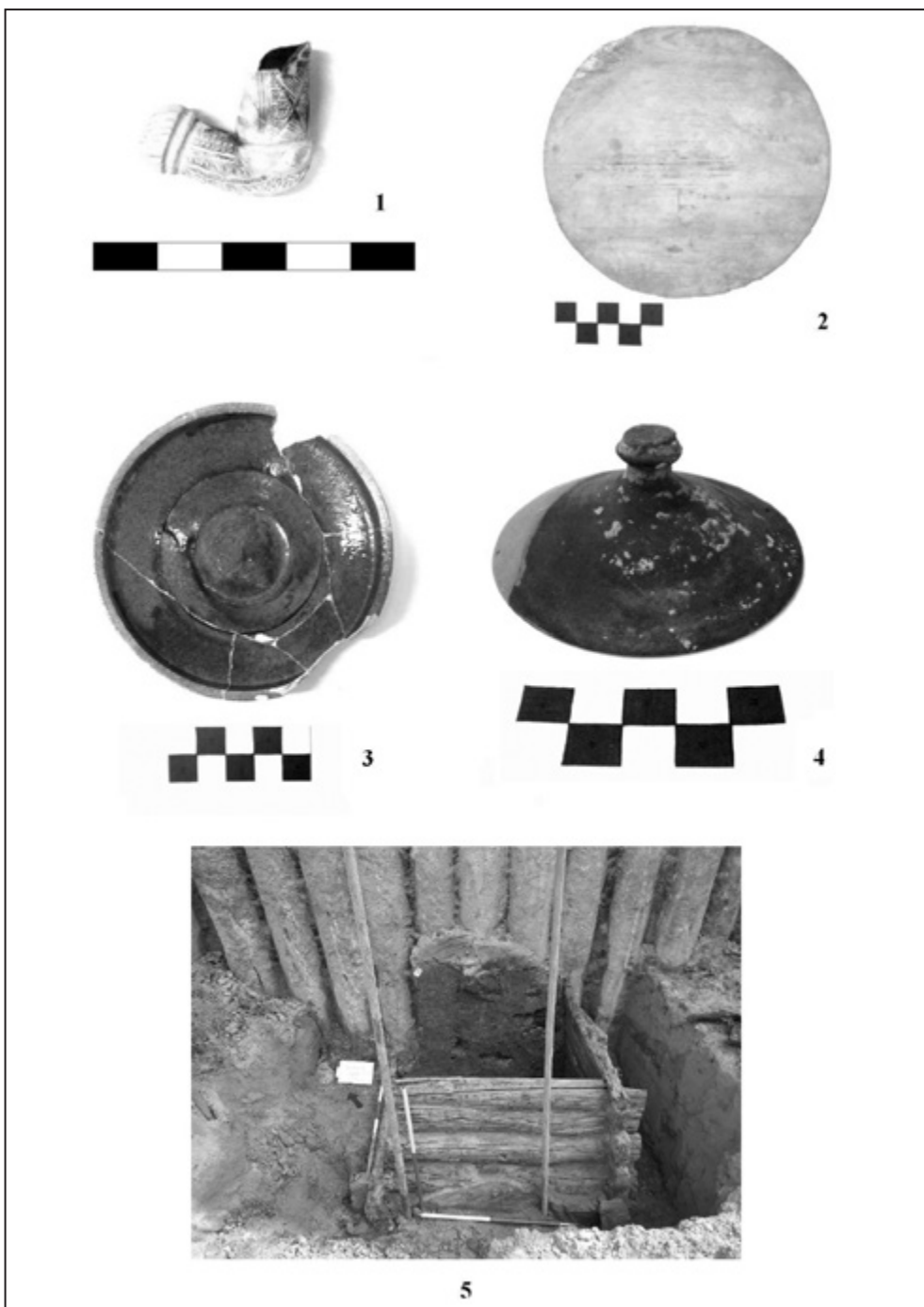
4. tábla: 1.: A 30. objektum rajza; 2.: Fehérkerámia pohár

5. tábla: 1.: A 13. objektum rajza; 2.: Kisméretű, zöldmázos korsó;
3.: Írókás, madárral és növényi motívumokkal díszített tányér; 4.: Fanyelű vaskés

6. tábla: 1.: A 29. objektum rajza; 2.: Korsó; 3.: Kisméretű, füles fazék

7. tábla: 1.: Fehér pipa; 2.: Bevésett „E” betűvel jelölt falap; 3.: Tányér; 4.: Fedő;
5.: A 29. objektum bontás közben

1

2

8. tábla: 1.: Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. lelőhely, az Első katonai felmérés térképén (1763–1787); 2.: Kecskemét–Nagykőrösi utca 7–9. lelőhely a 19. századi kataszteri térképen